

**UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA**

Jan Šmarčan

**BOGOISKATELJSTVO V ZAPORNIŠKI
POEZIJI VITOMILA ZUPANA
DIPLOMSKO DELO**

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
TEOLOŠKA FAKULTETA
UNIVERZITETNI ŠTUDIJSKI PROGRAM TEOLOŠKI IN RELIGIJSKI
ŠTUDIJI

Jan Šmarčan

BOGOISKATELJSTVO V ZAPORNIŠKI POEZIJI
VITOMILA ZUPANA
DIPLOMSKO DELO

Mentor:

izr. prof. dr. Edvard Kovač

Ljubljana, 2017

ZAHVALA

Zahvaljujem se svojemu mentorju prof. dr. Edvard Kovaču za pomoč pri izbiri teme in strokovne napotke pri pisanju.

Posebna zahvala pa gre Ifigeniji Simonović za prijeten in navdihujoč pogovor o nekaterih vidikih Pesmi iz zapora (1948–1954) Vitomila Zupana.

KAZALO

UVOD	1
1. ŽIVLJENJE IN DELO VITOMILA ZUPANA	3
1.1 Življenje in delo Vitomila Zupana.....	3
1.2 Čas zapora.....	5
2. PREGLED POEZIJE PESMI IZ ZAPORA, KI SO PRIMERLJIVE S PSALMOM	
PS 22.....	7
2.1 Iskanje Boga skozi trpljenje.....	7
2.1.1 Trpljenje kot očiščenje in moč	8
2.1.2 Trpljenje kot pot ljubezni do drugega	17
2.1.3 Trpljenje kot skrivnost	29
2.2. Ljubezen, ki premaga trpljenje in nakazuje pot k Bogu	40
ZAKLJUČEK.....	50
POVZETEK	52
SUMMARY	53
REFERENCE.....	54

UVOD

Pesmi iz zapora Vitomila Zupana so tekst obsegajoč okoli 61.000 verzov, razdeljenih na 25 zaključenih pesniških zbirk. Nastajal je v letih med 1948 in 1954, ko je avtor prestajal zaporno kazen v stalinističnih zaporih . Obsojen je bil na 18 let zapora, na montiranem procesu, a so ga 1954 predčasno izpustili. Besedilo je izšlo leta 2006. Urednica poezije je bila Ifigenija Simonović, ki je Zupanovo zapuščino pretipkala iz njegovih rokopisov in uredila v 7 zvezkih. V pesmih avtor izraža intelektualni boj proti zatiranju, ki ga doživlja s strani tistih, ki so ga po krivem obsodili. Zato je tudi po mnenju drugih kritikov Zupan veljal: »za izrazito »trdega«, »moškega«, celo »brutalnega« avtorja (Poniž 1993, 76). Obenem si je Zupan s pomočjo pisanja osmišljal zaporno kazen.

Teza, ki jo zastavljamo, je, da avtor skozi pisanje na nek osebni in njemu lasten način v tekstu med drugim nagovarja Boga, podobno kot trpeči Božji služabnik v Psalmih. Svojo tezo smo potrdili ob sistematičnem branju *Pesmi iz zapora*, kjer se pri velikem številu pesmi vidi struktura, ki je podobna strukturi Ps 22 – Trpljenje in upanje pravičnega.

Osnovni namen diplomske naloge je bil prikazati te pesmi ter povedati kakšen je Zupanov način nagovarjanja Boga v težkem eksistencialnem položaju.

Cilji diplomskega dela so:

- Za začetek sistematsko prebrati *Pesmi iz zapora* in opraviti primerjavo s Psalmom o trpečem Božjem služabniku.
- Na kratko predstaviti življenje in delo Vitomila Zupana.
- S pomočjo primerjave avtorjevega dela in Svetopisemskih virov opisati pesnikov eksistencialni način nagovarjanja Boga.

Za diplomsko delo smo analizirali tekste, ki so zaobseženi v 7 zvezkih *Pesmi iz zapora*, ki so bili izdani leta 2006 in so plod vestnega prepisa Zupanove zaporniške poezije, izpod peresa Ifigenije Simonović. Zaradi prevelikega števila pesmi, ki ustrezajo našemu

vzorcu smo se odločili za podrobnejšo analizo izbranih pesmi iz *Četrte knjige Pesmi iz zapora (1948–1954)*.

Pri pisanju diplomskega dela smo uporabili:

- deskriptivno metodo (predstavljanje življenja in dela Vitomila Zupana),
- komparativno metodo (primerjanje *Pesmi iz zapora* Vitomila Zupana in Psalma 22),
- metoda analize in sinteze (analizo bomo opravili v jedrnem delu pri iskanju tekstov, ki ustrezajo naši tezi, metodo sinteze pa bomo uporabili pri podajanju sklepnih ugotovitev).

1. ŽIVLJENJE IN DELO VITOMILA ZUPANA

1.1 Življenje in delo Vitomila Zupana

Vitomil Zupan se je rodil 18. januarja 1914 v Ljubljani. Oče Ivan je 1916 umrl kot vojak v Prvi svetovni vojni, mati Ivanka pa se je kasneje poročila s književnikom Adolfom Robido, ki je Vitomila usmeril v književnost. Celo življenje ja pogrešal očeta. Posebno oporo in navezanost je našel v babici. Pisati je začel v času gimnazije.

Leta 1932 je tik pred maturo v nesreči s pištolo umoril prijatelja – igrala sta se rusko ruleto v prepričanju, da v pištoli ni nabojev. Obsodili so ga na pogojno kazen in mu prepovedali zaključek gimnazije na ljubljanskih šolah, maturiral je lahko v Kranju. Zaradi pritiska javnosti, ki ga je obsojala, se je za kakšno leto umaknil v tujino – služil je na ladjah in verjetno v tujski legiji.

1933 se je vrnil v Ljubljano, kjer se je vpisal na Tehnično fakulteto, na oddelek za gradbeništvo. Do konca vojne je opravil vse izpite in kasneje tudi diplomiral. 1936 je postal predsednik liberalne, protikomunistične organizacije Jadran, v katere glasilu je pričel objavljati literarna dela. Ukvarjal se je tudi s športom, predvsem boksom. Pred izbruhom Druge svetovne vojne je napisal roman, ki je kasneje predelan izšel z naslovom *Potovanje na konec pomladi* in dramo *Stvar Jurija Trajbasa*, ki pa je v ljubljanski Drami niso uprizorili zaradi izbruha vojne.

Med vojno se je kot član športnega društva Sokol pridružil Osvobodilni fronti. Leta 1942 so ga zaprli Italijani in ga kmalu izpustili. Konec 1943 se je pridružil partizanom na Dolenjskem, kjer je leta 1944 v Beli krajini postal partizanski kulturnik, kjer je po navodilu nadrejenih pisal propagandne igre. V tem času je imel razmerje z napovedovalko Radia OF Alenko Tepina, katere samomor bi naj povzročil. Od takrat dalje so ga obtoževali nasilništva.

Po koncu vojne je postal vodja kulturnega programa na Radiu Ljubljana in kasneje leta 1947 svobodni pisatelj, leto poprej je prejel Prešernovo nagrado za dramo *Rojstvo v nevihti*. Poročil se je leta 1945 z Nikolajo Dolenc, s katero sta bila par že pred vojno. Rodila sta se jima dva sina Dim in Martel. Njegovo življenje je bilo boemsko in objestno. Bil je kritičen in posmehljiv do stalinizacije družbe. Za sodelovanje ga je želela pridobiti Organizacija za zaščito naroda (OZNA), vendar je javno razglašal, da je delavec tajne policije, kar je seveda pripeljalo do kasnejšega obračuna z njim. Zupana so označili za »dekadenta«, kar je pomenilo, da je postal ogrožen, spoprijateljil se je z Dušanom Pirjavcem, ki ga je štivil kolikor se je le dalo.

Pričeli so ga označevati za kriminalca, njegovo literaturo pa za umazano, pričeli so se redni napadi s strani literarnega sveta in politike.

Poleti leta 1948 sta se Zupan in Pirjavec domislila šale. Pirjavec je telefoniral Ladu Kozaku in ga obvestil, da je radio poročal o ruski okupaciji Jugoslavije in begu vlade v Beogradu. Izkazalo se je, da gre za potegavščino in odločili so se za aretacijo obeh.

Obsodili so ga na dvanajst let zavora in odvzem državljskih pravic za pet let, kasneje so mu kazen zvišali na osemnajst let zavora s prisilnim delom. Leta 1951 so njegovo prošnjo za pomilostitev zavrnil, a so mu zaporno kazen znižali na petnajst let. Ščasoma so spoznali absurdnost kazni in ga leta 1954, po skoraj sedmih letih izpustili. V tem času so nastale *Pesmi iz zavora (1948–1954)*.

Neuspešno si je prizadeval za objavo kakšnega literarnega dela. Prva objava je sledila leta 1956, povest za otroke *Potovanje v tisočera mesta*, pod psevdonimom Langus, bil je tudi soavtor scenarija za film *Dobri stari piano*. Ščasoma so mu vrnilo državljske pravice in leta 1958 je diplomiral iz gradbeništva ter se ločil od žene Nikolaje.

Ker je imel težave z izdajanjem književnih del, se je preživljal z delom za radio in televizijo ter za Triglav film. Leta 1965 so naredili *Seznam članov Društva slovenskih književnikov* na katerem je ime Vitomila Zupana označeno, kar pomeni, da je bil politično sumljiv. Večkrat je bil med podpisniki izjav, ki so se zavemale za nevmešavanje politike v kulturo.

Leta 1968 je izšla njegova prva samostojna knjiga, roman *Vrata iz meglenege mesta*, s tem se je začel Zupanov literarni preboj. 1975 je izšel njegov roman *Manuet za kitaro*, ki je kmalu obveljal za najboljši partizanski roman – slabo so ga sprejeli le starejši literarni krogi, s strani politike je prišlo tudi do pobud, naj roman literarno napadejo, vendar se noben od piscev ni odločil za to. Po knjigi je bil leta 1980 posnet tudi *film* z naslovom *Nasvidenje v naslednji vojni*. Roman *Levitan* je izšel leta 1982, po desetih letih od nastanka. V romanu je popisana izkušnja stalinističnega zapora. 1984 je prejel Prešernovo nagrado za življenjsko delo.

1967 se v zakonu z Branislavo Spasić rodi hči Barbara, kateri je posvečena pripoved *plašček za Barbaro*. 1974 se razide tudi z drugo ženo. V sedemdesetih se družijo z mlado slovensko pesnico Ifigenijo Zagoričnik, kasneje poročeno Simonović. V lokalnih kamor sta zahajala ji večkrat pokaže agente, ki so ga nadzorovali.

Leta 1985 izidejo njegova *Izbrana dela*. 14. maja 1987 umre v Ljubljani, pokopan je na Žalah.

1.2 Čas zapora

Avgusta 1948 so Zupana po potegavščini s Pirjavcem aretirali in najprej zaprli na Povšetovi ulici v Ljubljani. Obtožena sta bila »klevetanja ljudske oblasti«. Naslednje leto so ga premestili v sodni zapor na Miklošičevi ulici, kjer so mu na bližnjem Okrožnem sodišču sodili zaradi poskusa umora in posilstva, povzročitve samomora, ne da bi bile navedene žrtve in brez prič, bil je obtožen tudi izdaje državnih skrivnosti, ker je javno razglašal, da je agent, obenem je bil obtožen protidržavne propagande, zaradi satiričnosti in šal na račun sistema. Obsodili so ga na 12 let zapora in petletni odvzem državljskih pravic. Kasneje so ga zaradi neprimernega vedenja na sodišču obsodili na skupno 18 let zapora s prisilnim delom. Njegovo družino so razlastili in junija 1949 zaprli tudi ženo Niko.

Skupno je bil zaprt šest let in pol, od poletja 1948 do zime 1954/55. Zaporno kazen je prestajal v Ljubljani, Mariboru, Novem mestu in na Igu.

Zdravstvene in higienske razmere takratnih zaporov so bile slabe, tako, da je Vitomil Zupan kmalu zbolel za tuberkulozo, ki so jo pozdravili šele leta kasneje – bil je prvi zapornik operiran na pljučih, uspešno ga je operiral njegov prijatelj Josip Otahal, julija 1951 v vojaški bolnici.

V času zapora je Vitomil Zupan svojo mentalno higieno ohranjal s pisanjem. Težko izkušnjo je lažje preživeti, če se distanciraš od nje – pisanje je opazovanje z distance. Ker mu niso dovolili posedovati pisal in papirja, si je sam izdelal pisalo iz las in črnilo iz saj in krvi, pisal pa je na toaletni papir, cigaretne škatle in podobno. Tekste je redno tihotapil iz zapora. Nastalo je cca. 61.000 verzov *Pesmi iz zapora (1948–1954)*, ki jih je uredila in leta 2006 izdala Ifigenija Simonović. Čas zapora pa je Zupan popisal v romanu *Levitán*.

2. PREGLED POEZIJE PESMI IZ ZAPORA, KI SO PRIMERLJIVE S PSALMOM PS 22

Pri skrbnem branju poezije *Pesmi iz zapora* smo v velikem številu pesmi opazili podobnost s Ps 22. Gre za podobnost na ravni trpljenja in upanja pravičnega. Vitomil Zupan je zaporno kazen prestajal po krivem in si bivanje v zaporu osmišljal tudi skozi pisanje poezije. Kot je razvidno iz besedil, je svoje spise v celoti posvečal ženi Nikolaji. Svoje trpljenje je osmišljal skozi tri izpostavljene vidike in sicer: preko trpljenja, ki očiščuje, trpljenja, ki je pot ljubezni do drugega, ter trpljenja kot skrivnosti. Preko njegovega pojmovanja trpljenja lahko sklepamo na implicitno iskanje Božjega.

Svoj prikaz smo izvedli s pomočjo primerjave izbranih pesmi s Psalmom 22. Ker je število pesmi v celotnem opusu Zupanove zaporniške poezije, ki ustrezajo našemu vzorcu, preveliko, da bi jih lahko navajali v celoti, smo se odločili za primerjavo izbranih pesmi iz *Četrte knjige Pesmi iz zapora (1948–1954)*. Za primerjavo smo za vsak prej naveden del: trpljenja, ki očiščuje, trpljenja, ki je pot ljubezni do drugega, ter trpljenja kot skrivnosti, uporabili po pet pesmi, ki smo jih primerjali s Psalmom 22.

Tako lahko iz primerjave med Ps 22 in *Pesmimi iz zapora* sklepamo na implicitno iskanje Božjega skozi trpljenje v zaporniški poeziji Vitomila Zupana.

2.1 Iskanje Boga skozi trpljenje

Zupan, ki se je po krivem znašel v zaporu, opisuje trpljenje, ki ga je deležen. Pot skozi trpljenje je pot do Boga. To bomo osvetlili skozi tri vidike, in sicer: skozi trpljenje kot očiščenje in moč, skozi trpljenje, ki je pot ljubezni do drugega ter skozi trpljenje, ki je skrivnost. Izbrane pesmi iz zapora bomo primerjali s Ps 22, kjer psalmist skozi trpljenje izgrajuje vedno bolj čisto podobo Boga. Iz te primerjave lahko sklepamo na implicitno iskanje Boga pri Vitomilu Zupanu v *Pesmi iz zapora (1948–1954)*.

2.1.1 Trpljenje kot očiščenje in moč

Zupan v pesmih opisuje trpljenje, ki ga je deležen v času krivične zaporne kazni. Upanje, ki ga ohranja v vztrajanju je moč, ki se v njem izgrajuje v času zapora, z vsakim trenutkom trpljenja postaja močnejši. Trpljenje na nek način izgrajuje človeka. V tem je podoben psalmistu v Ps 22, ki kljub trpljenju, ki ga vedno znova dotolče vztraja v veri v ljubečega Boga, ki ga skozi trpljenje izgrajuje. Psalmist vidi podobo Boga vedno bolj jasno. Tudi Zupan skozi trpljenje postaja boljši človek. Pot skozi trpljenje je pot do Božjega.

Pesmi, ki jih primerjamo s Ps 22, so navedene v celoti.

» Psalm 22 (21)

Trpljenje in upanje pravičnega

22

1 Zborovodju, po napevu Košuta ob zori. Davidov psalm.

2 Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?

Daleč od moje rešitve so besede mojega vpitja.

3 Moj Bog, kličem podnevi, pa me ne uslišiš,
ponoči, pa ni pomiritve zame.

4 In ti si Sveti,

prestoluješ nad hvalnicami Izraela.

5 Vate so zaupali naši očetje,
zaupali so, in si jih osvobodil.

6 K tebi so klicali, in so bili rešeni,
vate so zaupali, in niso bili osramočeni.

7 Jaz pa sem črv, ne človek,
sramotenje ljudi, prezir ljudstva.

8 Vsi, ki me vidijo, me zasmehujejo,
kremžijo ustnice, zmajujejo z glavo:

9 »Prepuštil se je GOSPODU,

naj ga osvobodi,
naj ga reši, saj ima z njim veselje.«

10 Zares, ti si me potegnil iz telesa,
me varoval na prsih moje matere.

11 K tebi sem bil vržen iz naročja,
od materinega telesa si ti moj Bog.

12 Ne bodi daleč od mene,
saj je stiska blizu,
saj ni nikogar, ki bi pomagal.

13 Obkrožilo me je mnogo juncev,
bašanski biki so me obdali;

14 svoje gobce so razprli proti meni
kakor lev, ki trga in rjove.

15 Razlil sem se kakor voda,
vse moje kosti so se razklenile.

Moje srce je postalo kakor vosek,
raztopilo se je sredi mojega telesa.

16 Suha kakor črepinja je moja sila,
moj jezik se lepi na nebo;
v smrtni prah si me položil.

17 Obkrožili so me psi,
drhal hudobnežev me je obkolila;
prebodli so mi roke in noge.

18 Lahko preštejem vse svoje kosti,
oni gledajo, buljijo vame.

19 Razdeljujejo si moja oblačila
in za mojo suknjo žrebajo.

20 Ti pa, GOSPOD, ne bodi daleč!
Moja moč, hiti mi pomagat!

21 Reši pred mečem mojo dušo,
iz pasje šape, mojo edino;
22 odreši me iz levjega gobca,
izpred bivolskih rogov si me uslišal.

23 Oznanjal bom tvoje ime svojim bratom,
sredi zbora te bom hvalil.

24 Tisti, ki se bojite GOSPODA, hvalite ga,
ves Jakobov zarod, častite ga,
trepetajte pred njim, ves Izraelov rod.

25 Zakaj ni preziral in ni zaničeval
nesreče nesrečnega.

Ni skrival pred njim svojega obličja;
ko je k njemu klical na pomoč, je slišal.

26 Od tebe je moja hvalnica v velikem zboru;
svoje zaobljube bom izpolnil pred tistimi, ki se ga bojijo.

27 Ubogi bodo jedli in se nasitili,
hvalili bodo GOSPODA tisti, ki ga iščejo;
naj vam oživi srce za vedno.

28 Spomnili se bodo in se vrnili h GOSPODU
vsi konci zemlje;
pred njim bodo padle na kolena
vse družine narodov.

29 Zakaj GOSPODU gre kraljestvo,
vladarju nad narodi.

30 Jedo in padajo na kolena vsi rejeni na zemlji,
pred njim se klanjajo vsi, ki so se pogreznili v prah,
vsak, ki ni mogel ohraniti svoje duše pri življenju.

31 Zarod mu bo služil,
o mojem Gospodu bodo pripovedovali rodu.

32 Prišli bodo in oznanjali ljudstvu, ki bo rojeno, njegovo pravičnost;
da je on to naredil. «

» STROJ

Človek, ne glej izprememb na človeku,
katerega glodajo beda, ločitev, 900
vztrajni pritisk, grdobija in mraz,
žalost, obup in surovi birič.
Utrgaj s cvetočega grma en cvet:
vrzi ga v blato in prah pod nogé,
hodi po njem in ga brcaj, potem 905
vzdigni ga zdravim cvetovom v primero.
Vzemi človeku vse, kar ima rad,
kroti ko zver ga s kričanjem in grožnjo,
s trdim ležiščem, s samoto brez upa,
tiho obljublaj mu muk še neznanih, 910
budi ga iz spanja, ga bij, zasmehuj,
z lakoto srkaj mu moč iz telesa,
zraka ne daj mu in z mrazom ga stresaj,
striži lase mu, a brade ne brij,
v cunje ga vtakni, ne daj mu vodé, 915
spremljaj skozi line vsak njegov gib,
kruha obljubi mu, če se poniža,
célo prostost, če zavrže značaj,
daj ga med pasje ponižne tatiče,
čezenj postavi galjota morilca, 920
daj mu vohuna za družbo edino,
kadar je leta v samoti prebil,
živce mu bičaj, razvnamaj mu slutnje,
rahlo obljublaj in grozi strašnó,
goni ko psa ga, prepade odpiraj, 925

besno izzivaj ponos mu in čast,
 sili ga v pačenje lastne podobe –
 hodi ga gledat v kamnitni brlog:
 v rablja zapiči se ravni pogled,
 tiho razbija srce stanovitno, 930
 hrbet uporni zravnjan je ko smreka,
 smrt šele upanje živo ugasí. «

Prvi del pesmi *Stroj* v. 899–928 primerjamo s Ps 22,13-19, kjer Psalmist občuti, da ga je Bog položil v smrtni prah, njegovo trpljenje je pripeljano do vrhunca. Zupan na drugi strani med drugim pove, da je junak njegove pesmi izgubil vse, kar je bilo človeškega. Trpljenje obeh je pripeljano do vrhunca, tako Psalmista, kot Zupanovega protagonista. Predvidevamo, da gre za Zupana samega, saj te del pesmi govori o ponižanju zapornika.

Drugi, zaključni del pesmi v. 929–932 pa primerjamo s Ps 22,20-22, kjer psalmist prosi Boga, da mu njegova moč pomaga, kakor ga je nekoč uslišal, tako ga bo spet. Zupan pa pravi, da »smrt šele upanje živo ugasí« Moč je v obeh in vztrajala bosta do konca. *Stroj* trpljenja ne bo zlomil, temveč bo okrepil tako Psalmista, kot tudi Zupana.

» PADEC

Slišal sem tihi pogovor biričev: 1385
 Vpada in hujša, krivi se nè,
 v bunker podzemski ga v tèmo vrnimo,
 ljubo zaprimo mu – zgrabi ga obup!
 Rad ima ljubico, luč in toploto:
 tu ga je treba zadeti, psa. 1390
 Slišal sem mehki šepet Valentina:
 Ena je še bolečina potem,
 kadar vse muke je skusila duša:
 dvom, ali človek ni vendarle zver;
 najprej v samico, potem v polno ječo, 1395

koder največjo naj žalost spozna!
 Padel sem v luknjo brez luči in zraka,
 kjer sta bolezen in groza doma - 1398
 gledal sem svetle skrivnosti teh zídov,
 slike sem videl bolj jasne ko prej. « 1400

Z enim stavkom: pesem *Padec* govori o tem, kako zapor očisti pogled na svet.

Prvi del pesmi *Padec* v. 1385–1394, govori o tem, kako je treba trpinčiti zapornika. Vzamejo mu vse, od ljubice, do luči in toplote, najbolj ga bo prizadelo, ko bodo zaprli tudi njegovo ljubezen. Ta del pesmi primerjamo s Ps 22,13-19, kjer na koncu žrebajo za psalmistova oblačila. Oba junaka – tako psalmistov kot Zupanov, sta trpinčena do konca.

Zadnja dva verza pesmi pa predstavljata svetli preobrat, v v. 1399–1400, Zupan pove, da vidi podobe vedno bolj čisto. To je moč, ki ga gradi trpljenje. Če primerjamo s Ps 22,20-22, vidimo, da tudi Psalmist, kljub trpljenju, ki ga doživlja, zaupa v Božjo moč. V obeh primerih lahko govorimo o očiščenju in moči, ki je zrasla iz trpljenja.

» CARMEN SAECULARE

I. PARS

Minilo je staro, betežno stoletje,
 stoletje ugibanj, velikih besed,
 in v žalostno, sladko pobarvano cvetje
 zajokal je novorojenec iz zmed.
 Ni vedel za vojske, moritve, nesreče, 2520
 ni vedel za cilje nezdružnih iskanj,
 slaboten je bil, a srce koprneče
 rojeno je bilo iz neslišanih sanj.
 In v njem zagorela je želja neutešena,

neznana, že padel je v brezno vojská, 2525
 v sebičnost in grabež – v zanikanja smešna,
 v vse črne grehote snovi in duhá.
 V vrtinec zagnal je Zemljó, v razvaline
 podrl je mesta, vrtove razril,
 sejjal je krvave solzé bolečine, 2530
 človeških ljubezni mostove drobil.
 Ko grehe je vse nakopičil na dušo,
 nad svojim početjem strmó je obstal:
 in sklonil se je nad zanikrno rušo
 grobov po pustinah, en cvet je izbral: 2535
 človeka-smrtnjaka željó neuničljivo,
 ta cvet, ki vso jezo mrazóv preživi,
 ki v srcu ohranja zaupanje živo,
 se v noči viharni ko lučca blešči. «

Pesem *Carmen Saeculare* je sicer sestavljena iz dveh delov *I. pars* in *II. pars*, odločili pa smo se za primerjavo le *I. pars*, saj je ta del pesmi moč primerjati s Ps 22.

Prvi del *Carmen Saeculare I. pars* v. 2516–2523 primerjamo s Ps 22,10-12, kjer Psalmist opisuje, da je Bog zanj skrbel od rojstva, Zupan na drugi strani govori rojstvu novega stoletja, ki je neomeđevano, kot Psalmist ob rojstvu. Moč je v obeh že na samem začetku.

Dalje Zupan v v. 2524–2534, govori o stoletju, ki je rodilo vojno, o času trpljenja. Ta del primerjamo z Ps 22,13-19, kjer je Psalmist ponižan do zadnjega, razdelili so si tudi njegova oblačila.

Zadnji del pesmi *Carmen Saeculare I. pars* v. 2535–2539 primerjamo s Ps 22,20-20, kjer Božja moč psalmista reši. Zupan pa pove, da v vsem slabem v srcu gori luč želje, ki vse ohranja v moči neuničljive želje.

»PROMETEJSKI DNEVI
IN MEM. MXVII M

XVI. II. LII
IV. XII. LI
XI. I.IL ??

Iztrgajte jetra mu živa,
naj votel živi Prometej.
Moja jetra so neuničljiva, 3640
Kromon, zablodo spreglej.
Prikoval si me na kamen,
strahopetec krvoločni;
ali si ujel moj plamen,
Kromon vsemogočni. 3645
Telo si ukazal ujedam
trgati, rabelj počasni,
jejte ud, poslušam in gledam,
gromovnik debeloglasni.
Poglej, moj drob razkljuvani, 3650
se vsak dan zaraste nevidno,
in ti žanješ v moji smrtni rani
mojo moč, moje upanje prhko.
Večno bo živel nosilec plamena,
vsak dan ubiti Prometej, 3655
v sramoto tvojega imena,
Kromon, spreglej.«

Prva dva verza v. 3638–3639 pesmi *Prometejski dnevi in mem. MXVII M*, kjer Zupan piše, da Prometeju naj iztrgajo jetra, primerjamo s Ps 22,7-9, kjer Psalmist pravi, da je »prezira ljudstva«. Oba sta na globoki točki trpljenja.

Naslednja dva verza v. 3640–3641 pesmi, kjer Prometej pove, da so njegova jetra neuničljiva – trpljenje ga naredi močnejšega, ne uniči ga, primerjamo s Ps 22,10-12, kjer Psalmist svojo moč črpa iz dejstva, da ga Bog varuje že od rojstva.

Dalje v. 3642–3653 pesem *Prometejski dnevi in mem. MXVII M* govori o trpljenju, ki je namenjeno Prometeju – ujede mu skljuvajo jetra, ki mu ponovno zrastejo in trpljenje se ponavlja. Ta del pesmi primerjamo s Ps 22,13-19, kjer je pravični ponižan vse do žrebanja z njegovimi oblačili. Obadva, tako Prometej, kot Psalmist, sta v krempljih velikega trpljenja.

Zadnje štiri verze pesmi v. 3654–3657, kjer Zupan pove, da bo »vsak dan ubiti Prometej« živel večno, pa vzporedimo s Ps 22,20-32, kjer se očisti podoba Boga in se izkaže Njegova moč. Očiščenje in moč se rodita iz trpljenja.

» IZVIR

Zagrebi te dlani krvaveče,
železo in zid sta v mojih dlaneh,
zasuj te oči suho bleščeče,
nebo in oblaki so v mojih očeh, 9140
presekaj z lopato mojo lobanjo,
poglej, kaj boš našel v njej.
S studom boš gledal vanjo:
koža, kri, sokrvica, fej.
Toda tu notri je bila misel nate 9145
in na tvoje početje, brat;
podrezaj z ostrim robom lopate:
kaj je tisto, kar je imel tako rad?
To, dragi, tebi ni vidno:
koža in kri, nič se ne boj, 9150
nekoč nekdo izkoplje votlinico nizko –
takrat bom spregovoril s teboj.

Vse podobe iz te kože krvave
nosi v prihodnost zazidan papir,
na njem je prava vsebina te glave, 9155
odpre se ognjen, prečuden izvir.«

Pesem *Izvir* govori o tem, da bo poezija premagala smrt.

Prvi del pesmi v. 9137–9152, kjer Zupan govori, naj ga zagrebejo, razbijejo naj mu lobanjo, da vidijo, kaj je v njej, primerjamo s Ps 22,13-19, kjer je psalmist ponižan do konca.

Preobrat predstavljajo zadnji štirje verzi pesmi v. 9153–9156, kjer bo na papir dana vsebina glave odprla »ognjen, prečuden izvir«. Te verze primerjamo s Ps 22,20-22, kjer je Gospodova moč Psalmistu blizu in ga bo odrešila. Iz globine trpljenja se bo rodila moč poezije.

2.1.2 Trpljenje kot pot ljubezni do drugega

Zupan v pesmih opisuje trpljenje, ki ga je deležen v času krivične zaporne kazni. Upanje, ki ga ohranja v vztrajanju je ljubezen do žene Nikolaje, ki bo na koncu izpolnjena. V tem je podoben psalmistu v Ps 22, ki kljub trpljenju, ki ga vedno znova dotolče vztraja v veri v ljubečega Boga. Pot skozi trpljenje je pot do Božjega.

Pesmi, ki jih primerjamo s Ps 22, so navedene v celoti.

»Psalm 22 (21)

Trpljenje in upanje pravičnega

22

1 Zborovodju, po napevu Košuta ob zori. Davidov psalm.

2 Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?

Daleč od moje rešitve so besede mojega vpitja.

3 Moj Bog, kličem podnevi, pa me ne uslišiš,

ponoči, pa ni pomiritve zame.

4 In ti si Sveti,
prestoluješ nad hvalnicami Izraela.
5 Vate so zaupali naši očetje,
zaupali so, in si jih osvobodil.
6 K tebi so klicali, in so bili rešeni,
vate so zaupali, in niso bili osramočeni.

7 Jaz pa sem črv, ne človek,
sramotenje ljudi, prezir ljudstva.
8 Vsi, ki me vidijo, me zasmehujejo,
kremžijo ustnice, zmajujejo z glavo:
9 »Prepuštil se je GOSPODU,
naj ga osvobodi,
naj ga reši, saj ima z njim veselje.«

10 Zares, ti si me potegnil iz telesa,
me varoval na prsni moji matere.
11 K tebi sem bil vržen iz naročja,
od materinega telesa si ti moj Bog.
12 Ne bodi daleč od mene,
saj je stiska blizu,
saj ni nikogar, ki bi pomagal.

13 Obkrožilo me je mnogo juncev,
bašanski biki so me obdali;
14 svoje gobce so razprli proti meni
kakor lev, ki trga in rjove.
15 Razlil sem se kakor voda,
vse moje kosti so se razklenile.
Moje srce je postalo kakor vosek,
raztopilo se je sredi mojega telesa.
16 Suha kakor črepinja je moja sila,
moj jezik se lepi na nebo;

v smrtni prah si me položil.

17 Obkrožili so me psi,
drhal hudobnežev me je obkolila;
prebodli so mi roke in noge.*

18 Lahko preštejem vse svoje kosti,
oni gledajo, buljijo vame.

19 Razdeljujejo si moja oblačila
in za mojo suknjo žrebajo.

20 Ti pa, GOSPOD, ne bodi daleč!

Moja moč, hiti mi pomagat!

21 Reši pred mečem mojo dušo,
iz pasje šape, moje edino;

22 odreši me iz levjega gobca,
izpred bivolskih rogov si me uslišal.

23 Oznanjal bom tvoje ime svojim bratom,
sredi zbora te bom hvalil.

24 Tisti, ki se bojite GOSPODA, hvalite ga,
ves Jakobov zarod, častite ga,
trepetajte pred njim, ves Izraelov rod.

25 Zakaj ni preziral in ni zaničeval
nesreče nesrečnega.

Ni skrival pred njim svojega obličja;
ko je k njemu klical na pomoč, je slišal.

26 Od tebe je moja hvalnica v velikem zboru;
svoje zaobljube bom izpolnil pred tistimi, ki se ga bojijo.

27 Ubogi bodo jedli in se nasitili,
hvalili bodo GOSPODA tisti, ki ga iščejo;
naj vam oživi srce za vedno.

28 Spomnili se bodo in se vmili h GOSPODU

vsi konci zemlje;

pred njim bodo padle na kolena

vse družine narodov.

29 Zakaj GOSPODU gre kraljestvo,

vladarju nad narodi.

30 Jedo in padajo na kolena vsi rejeni na zemlji,

pred njim se klanjajo vsi, ki so se pogreznili v prah,

vsak, ki ni mogel ohraniti svoje duše pri življenju.

31 Zarod mu bo služil,

o mojem Gospodu bodo pripovedovali rodu.

32 Prišli bodo in oznanjali ljudstvu, ki bo rojeno, njegovo pravičnost;

da je on to naredil.«

» LADJA SANJ – BOLERO

(Ponziana.)

Čas – v noč drseči –

2450

ziblje v ječi

ladjo sanj;

suženj buden plove

skoz zidove

v južno stran.

2455

V nočno mesto

grem s tabo, Nika, razigran,

zvésto

sva dočakála prosti dan.

Pod kostanje

2460

cvetoče k reki grem s teboj,

vse sanje

se uresničijo nocoj.

Pride tih spomin:

iz dna zidov, kjer noč in dan 2465
v grobu sred pustin
sem leta živ bil pokopan.

Pod kostanji

ni sence ječ ne pustih zim,
sanjajva, 2470
naj se nikdar ne zbudim. «

Prvi dve kitici pesmi *Ladja sanj – bolero (Ponziana.)* v. 2450–2463 primerjamo s Ps 22,4-6. Psalmist govori o upanju pravičnega, da bo rešen, kakor so bili pred njim njegovi predniki. Vitomil Zupan pa na drugi strani v pesmi opisuje sanje v katerih se sreča z Niko. V prvi kitici govori o sužnju, ki je on sam in v ječi upa na čas srečanja s svojo Niko. V drugi kitici se upanje uresniči. Pot ju vodi v naravo k reki in kostanjem.

Tretjo kitico v. 2464–2467 primerjamo s Ps 22,13-19. Psalmist je napaden in ogrožen s strani tujcev, Bog ga je položil v smrtni prah. Prebodli so mu roke in noge ter si delijo njegova oblačila. Zupan v tretji kitici govori o spominu na zapor v katerem je kakor živ zakopan v grobu.

Zadnjo kitico v. 2468–2471 primerjamo s Ps 22,20-22. Psalmist roti Boga, naj ga usliši, kakor ga je nekoč že uslišal. Zupan govori o tem, da pod kostanji v naravi ni ne sence ječ, ne pustote zime. Z Niko sanjata, naj se nikdar ne prebudi iz teh lepih sanj.

Res je sicer, da Zupan v pesmi *Ladja sanj – bolero (Ponziana.)* govori o sanjah na rešitev iz ječe v objem žene Nike, vendar je podobnost s Ps 22 v obliki opisovanja trpljenja, ki se bo razrešilo skozi ljubezen do bližnjega dovolj velika, da smo se odločili za izbiro te pesmi.

» SINJI MOST IZ GORJA

(po napevu J'attendri les jours et les mots)

1. V zarjo deževno

vene žefran

in dež pohlevno

spušča se nanj, 7070

žarek poševno

sine prek trat –

in svet postane ves zlat.

V uri sivine

up se rodi,

ogenj prešine

misel in kri.

Kdaj sinji most

vspnè se v prostost?

*

2. Vstani most 7080

iz senc in gorja v daljni srečni dan

svetlih sanj;

vstani most:

onstran dolg vroč poljub

izsesa ta strup, 7085

ves obup.

Tako gre mladost

mimo nas,

grize mraz

v misel, v kri in kost. 7090

Kje je čas,

ki zgradi
sinji most?

*

3.V težkem telesu

prosojni cvet, 7095
v trudnem očesu
svit srečnih let –
najdeš v slovesu
iz črnih dni,
ko me pogledaš v oči. 7100

Enkrat še v dvoje
šel bi na vrt,
s tabo nebó je,
brez tebe smrt;
vstani že dan 7105
spolnitve sanj. (Refrain) «

Prve štiri verze 1. dela pesmi Sinji most iz gorja (po napevu J'attendrai les jours et les mots) v. 1067–7070 primerjamo s Ps 22,7-9. Ljudje prezirajo psalmista, saj se je prepustil Božji volji. Zupan po drugi strani govori o venečem žafranu, ki ga dež pohlevno zaliva.

Nadaljnje verze 1. dela pesmi in prvih sedem verzov 2. dela pesmi v. 7071–7086 primerjamo s Ps 22,10-12, kjer psalmist zaupa ljubečemu Bogu, ki ga varuje od rojstva, roti Ga naj bo blizu, saj nikogar drugega ni. Zupan pa v v. 7071–7086 govori o svetlem žarku, ki bo pozlatil svet, o upu, ki se rodi v sivini ter končno o poljubu ljube, ki bo izsesal strup in obup.

Nadalje verze 2. dela pesmi 7086–7090, kjer pesnik govori o zatonu mladosti ter mrazu, ki zaobjame človeka v popolnosti primerjamo s Ps 22,13-19, kjer psalmista trpinčijo do smrti in na koncu žrebajo za njegovo suknjo.

Zadnje tri verze 2. dela pesmi v. 7091–7093, kjer se avtor sprašuje o času, ki gradi sinji most, po lahko primerjamo s Ps 22,20-22, kjer psalmist roti Boga, naj ne bo daleč in naj mu pomaga, kakor mu je že.

Zadnji, 3. del pesmi v. 7094–7105, kjer gre skozi celoten 3. del pesmi za preplet trpljenja in osrečitve v snidenju z ženo, ki v njegovih očeh ob slovesu zagleda žarek. Obenem pa je žena točka življenja, brez nje je smrt. Oba pa upata na ponovno srečo po zaporu, ta del primerjamo s Ps 22,7-12, kjer psalmist v prvem delu v. 7-9 pripoveduje, kako ga zasmehujejo zaradi zaupanja v Boga, v drugem delu v. 10-12 pa govori o tem, da ga Bog spremlja in varuje že od rojstva.

» AMOR MALVADO POR NICA

(el vahido del deseoso di Nica -)

Objemal te bom, iz groba vstali,
čisto od blizu ti bom gledal v obraz,
o katerem sem sanjal na daljni obali, 8675
ki jo obliva samotni čas.

In razigrale se bodo prikazni,
rojene srdi kamnitih temin,
poželenje, obupi, nasilni in blazni,
v kri bo udaril nezadržan spomin. 8680

Objemi me v slapu, ki pada v globine,
poljubi me v ladji na nemirnih vodàh,
zapri oči v plazu, ki drvi v doline,
pozabi na vse v mojih dolgih rokàh. «

kako ti sijejo v mraku oči. 8720

"Kako si me ljubil v nočeh brez spanja,
kako si čakal name, povej,
podaj mi sadež pričakovanja,
o čem si sanjal leto osorej?"

"Takrat sem sanjal o divji smrti, 8725
ki bi me rešila neutešenih željâ,
tenki meči so bili zadrti,
meči koprnenj v dno duše in mesâ."

"O, jaz nočem slišati o smrti,
ne o mečih, ne o grozi nocoj, 8730
saj so črni zidovi v prah podrti,
potopi se v nočno srečo z menoj.
Dovolj je mrzlih in strašnih prikazni,
nocoj se mi usmili duše in srca,
potopi v večer se milo prijazni, 8735
pozabi, kam pot vseh svari peljâ."

"Zato da je smrt moč izgubila,
zato sem si, ljuba, zaslužnjil smrt,
smrt me je na trdih plečih nosila,
zato sem bil neomajen, močan in trd. 8740

In zdaj se je moram iznebiti –
ona pa hodi za mano ko pes
in celó v tej noči zmagoviti -
čutim prihodnji, predsmrtni kes.

Poglej: beli marmor plešoóih Gracij 8745
vsatne v jutru iz teme svetâl,
vsaka krošnja cvetoóih akacij
v soncu zasije sred sonónih planjav –
naj bo tudi moja misel do zore
zavita v órne plamene noóti, 8750
v jutranji zori se očisti more –
takrat bodo mirne tudi tvoje oóti.

A zdaj naj gorim kakor plamen v plamenu,
na robu smrti, uporen, košat;
na dnu peklà na nebeškem slemenu, 8755
kakor da te poljubljam poslednjikrat."
"Ljubi, ogenj gori v tvojem glasu,
zdaj odpri na široko prsi in srce,
da bova srečna ob tistem času,
ko se zvezde nizko nad naju spusté." 8760

(pripis: JUNJO MCMLIII) «

Prvi del pesmi *Dulce tardecita con Nica* v. 8701–8720 primerjamo s Ps 22,4-6, kjer psalmist najprej slavi Boga in mu nato izraža zaupanje, zaradi ljubezni, ki jo je naklonil psalmistovim očetom. Zupan pa v srečanju z Niko slavi njuno ljubezen, ki se je uresničila. Celoten del pesmi je hvalnica dvojine.

Nadalje primerjamo v. 8721–8728 s Ps 22,7-9. Psalmist govori o ponižanju, ki ga trpi zaradi vere v Božjo ljubezen. Protagonista v Zupanovi pesmi pa govorita, ona o njegovem trpečem čakanju nanjo, on pa o trpečih sanjah. Zaupala je ona, on je skoraj izgubil upanje.

Dalje ženski glas noče slišati o smrti, saj je danes dan, ko sta eno v. 8729–8736, na drugi strani moški glas pozna, da je premagal in zaslužnil smrt. Psalmist pa v Ps 22,10-12 spozna, da ga Bog ljubi od nekdanj. Podobno kakor moški in ženski glas spoznata, da ju veže ljubezen.

Preobrat predstavljajo vrstice 8741–8744, kjer moški glas spozna, da ga smrt ne izpusti, podobno Ps 22,13-19, kjer psalmista preganjajo in na koncu žrebajo za njegova oblačila.

Pesem se nadaljuje in zaključí z vrsticami 8745–8760, kjer moški glas govori o tem, da svetloba vedno zamenja temo, ko bo on ugledal luč, jo bo tudi ona, upiral se bo bolečini občutka, da bi jo poslednjikrat poljubil, ženski glas pa ve, da je v njem moč, da kljub ločitvi ohrani ljubezen – »zdaj odpri na široko prsi in srce«. Ps 22,20-22 pa govori o

tem, da naj Bog ne bo daleč, da je odrešitev v svoji neskončni ljubezni do človeka. Kakor bo psalmista uslišal Bog, tako bosta ona in on uslišana v njuni ljubezni.

Mnenja smo, da je pesem *Dulce tardecita con Nica* globoka izpoved ljubezni med Zupanom in Niko.

» TRANSCENDENTALNA RAMBA

Glej v teh jasnih mesečnih nočeh
ples senc objetih preko streh,
ples neizljubljenih ljubezni.
Glej ta žar v globokih njih očeh,
ko plavajo tam preko streh 9480
vse vračajoče se ljubezni.
Glej ta trak
čez oblak:
to je zlati most,
kdor gre čez 9485
v nočni ples,
ta spozna sladkost,
lahki čar
zlatih pen
čez prepade črnih sten 9490
lahno hiteče,
glej ta par:
to sta dva
neumrla od željá
v onostranski sreči. 9495
Tudi jaz čez sto let
bom s teboj v ta ples zajet,
ki nosi v sladkóst,
tudi jaz

bom lahák 9500
plesal s tabo čez oblak
čez zlati ta most.

Slep sem v jasnih mesečnih nočeh,
slep sem, temán, težák ko greh, 9505
pod srečo, ki visi na lasu.

Ti si sama v noči, jaz sem sam,
nad nama gozd zidóv in jam –
zdaj čakaj v izgubljenem času. «

Prvi del pesmi *Transcendentalna ramba* v. 9476–9502 primerjamo s Ps 22,4-6, kjer psalmist pravi, da Bog vlada nad Izraelom in da so tisti, ki so zaupali Vanj, bili osvobojeni. Zupan na drugi strani nagovarja svojo drago, naj vidi lepoto sveta in lepoto srečnega para. Zaupa v prihodnost, v kateri bosta združena. Kakor bodo osvobojeni tisti, ki zaupajo v Boga, tako bosta Zupan in njegova žena, osvobodjena v dvojini, v katero upata.

Preobrat predstavlja drugi del pesmi v. 9505–9509, kjer protagonist spozna, da je sreča daleč. Njegova ljuba in on sta sama, ločuje ju zid. Zadnja vrstica govori o tem, da mora čakati nanj. Kljub nevzdržni situaciji, protagonist ve, da se čakanje na koncu izpolni. Ta del lahko vzporejamo s Ps 22,7-9, kjer psalmist doživlja zaničevanje s strani sovražnikov, ker se je prepustil Bogu in čaka nanj, kakor »v izgubljenem času« čakata protagonista Zupanove pesmi, na ponovno združitev.

2.1.3 Trpljenje kot skrivnost

Zupan v pesmih opisuje trpljenje, ki ga je deležen v času krivične zaporne kazni. Šlo je za montirano obtožnico, ki je bila posledica »šale«. Obsodba Zupana je brez razloga. Prav tako trpljenje v zaporu. Kaj je tisto s čimer si Zupan osmisli zaporno kazen in se s tem implicitno približuje Bogu. To bomo prikazali na primerih izbranih pesmi. V tem je podoben psalmistu v Ps 22, katerega trpljenje se osmisli skozi razodetje Boga.

Pesmi, ki jih primerjamo s Ps 22, so navedene v celoti.

»Psalm 22 (21)

Trpljenje in upanje pravičnega

22

1 Zborovodju, po napevu Košuta ob zori. Davidov psalm.

2 Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?

Daleč od moje rešitve so besede mojega vpitja.

3 Moj Bog, kličem podnevi, pa me ne uslišiš,
ponoči, pa ni pomiritve zame.

4 In ti si Sveti,

prestoluješ nad hvalnicami Izraela.

5 Vate so zaupali naši očetje,
zaupali so, in si jih osvobodil.

6 K tebi so klicali, in so bili rešeni,
vate so zaupali, in niso bili osramočeni.

7 Jaz pa sem črv, ne človek,
sramotenje ljudi, prezir ljudstva.

8 Vsi, ki me vidijo, me zasmehujejo,
kremžijo ustnice, zmajujejo z glavo:

9 »Prepuštil se je GOSPODU,
naj ga osvobodi,
naj ga reši, saj ima z njim veselje.«

10 Zares, ti si me potegnil iz telesa,
me varoval na prsih moje matere.

11 K tebi sem bil vržen iz naročja,
od materinega telesa si ti moj Bog.

12 Ne bodi daleč od mene,
saj je stiska blizu,

saj ni nikogar, ki bi pomagal.

13 Obkrožilo me je mnogo juncev,
bašanski biki so me obdali;
14 svoje gobce so razprli proti meni
kakor lev, ki trga in rjove.

15 Razlil sem se kakor voda,
vse moje kosti so se razklenile.
Moje srce je postalo kakor vosek,
raztopilo se je sredi mojega telesa.
16 Suha kakor črepinja je moja sila,
moj jezik se lepi na nebo;
v smrtni prah si me položil.

17 Obkrožili so me psi,
drhal hudobnežev me je obkolila;
prebodli so mi roke in noge.
18 Lahko preštejem vse svoje kosti,
oni gledajo, buljijo vame.
19 Razdeljujejo si moja oblačila
in za mojo suknjo žrebajo.

20 Ti pa, GOSPOD, ne bodi daleč!
Moja moč, hiti mi pomagat!
21 Reši pred mečem mojo dušo,
iz pasje šape, mojo edino;
22 odreši me iz levjega gobca,
izpred bivolskih rogov si me uslišal.

23 Oznanjal bom tvoje ime svojim bratom,
sredi zbora te bom hvalil.
24 Tisti, ki se bojite GOSPODA, hvalite ga,
ves Jakobov zarod, častite ga,

trepetajte pred njim, ves Izraelov rod.

25 Zakaj ni preziral in ni zaničeval
nesreče nesrečnega.

Ni skrival pred njim svojega obličja;
ko je k njemu klical na pomoč, je slišal.

26 Od tebe je moja hvalnica v velikem zboru;
svoje zaobljube bom izpolnil pred tistimi, ki se ga bojijo.

27 Ubogi bodo jedli in se nasitili,
hvalili bodo GOSPODA tisti, ki ga iščejo;
naj vam oživi srce za vedno.

28 Spomnili se bodo in se vrnil h GOSPODU
vsi konci zemlje;
pred njim bodo padle na kolena
vse družine narodov.

29 Zakaj GOSPODU gre kraljestvo,
vladarju nad narodi.

30 Jedo in padajo na kolena vsi rejeni na zemlji,
pred njim se klanjajo vsi, ki so se pogreznili v prah,
vsak, ki ni mogel ohraniti svoje duše pri življenju.

31 Zarod mu bo služil,
o mojem Gospodu bodo pripovedovali rodu.

32 Prišli bodo in oznanjali ljudstvu, ki bo rojeno, njegovo pravičnost;
da je on to naredil.«

»HODNIK ŽALOSTI

Videl sem žalosti temno gospodstvo,
kamen predirajo zdihi gorjá,
v srce biriču ne morejo seči,

mrejo goreči sred žalostnih sten. 1540
Žalost je pesem galjotov rodila,
tihi, ostró prepovedani spev,
v mlačno pijanost zaziblje jetnika,
lina razmika se v modro nebo.«

Prve štiri verze pesmi *Hodnik žalosti* v. 1537–1540 primerjamo s Ps 22,1-3. Psalmist tukaj vzdihne, da ga je njegov Bog zapustil. Zupan na drugi strani vidi »žalosti temno gospostvo«, v katerem »mrejo goreči sred žalostnih sten«.

Iz te bolečine in žalosti, se rodi »pesem galjotov« - izraz »galjot« Zupan uporablja za sojetnike in sebe. In pesem galjotov vodi na prostost v. 1541–1544. Trpljenje tako vodi v svobodo. Ta del pesmi pa primerjamo s Ps 22,27-32 kjer so trpeči v Gospodovem objemu. Trpljenje je izpolnjeno v svobodi.

»SIVE IN RJAVE SANJE

I.

O staranju sem podnevi premišljal,
duša je bila v prikazen ujeta,
kako se kazalec počasi premika
in kako naglo bežijo leta.

II.

Vse, kar prešlo je, se je vrnilo
v zoprnih sanjah, sivih in rjavih, 1070
silili so se razpadli predmeti
kakor na najbolj pusti razstavi - 1072
čez temno preprogo so se zgrnili
ocveteli cvetovi, ovele rože,

razliti kozarci, gnilo listje, 1075
odstriženi nohti in kosi kože,
kosti, ogrizki, zmečkani papirji,
pepel, oguljena stara obleka,
zarjeveli žebliži, škatlje in pisma,
lobanja in rjavo okostje človeka. 1080

III.

Prebudil sem se in zavrgel te sanje.
Besedo in misel čas v teku obrusi,
da sijeta čisti iznad gnusobe:
do njiju ne morejo smradi in gnusi.
RETL.XX.VIII.MCMCII.MB IN CARC. 1085

A. IN V. ANNUM CARCERIS

Leta drve ko armade
dnevov in ur in trenutkov,
ki vsak svojo žrtev popade:
kópe glej mrtvih občutkov,
mrtvih duš, noči in hipov, 1090
v temnem bojišču spomina:
zmaga je tu – razvalina.

B.

Kdo je razbil to školjko,
zrastlo v zeleni vodi?
Kdo je zasekal oljko, 1095
šumečo v morski svobodi?

Biserna matica v vsakem
drobcu migljá bleščeče.
Oljka še poje šumeče.

C.

Vstane spomin v svoji uri. 1100
Iz razvalin se vzdiguje

ogenj, hudič ga kuri,
spet svet v pepel sesuje.
Zakaj si vstal, prekleti?
Ali ti ni pozabljenja? 1105
Zgôri od koprnenja.

D.

Jaz sem se petkrat obrnil,
zazidan v grob kameniti.
Petkrat sem ogenj utrnil,
nisem se dal vpepeliti. 1110

Le kamenje postaja apno
od divjega plamena. (D.XXXI.M.VIII.LII.)
Sesula se bo ta stena.«

Prva dva dela pesmi *Sive in rjave sanje I.* in *II.* v. 1065–1080 primerjamo s Ps 22,1-3, kjer psalmist toži, da ga Bog ne sliši. Zupan tukaj govori o trpljenju, ki traja že leta »čez temno preprogo so se zgrnili/ocveteli cvetovi, ovele rože« Čas nikomur ne prizanaša.

V začetku *III.* dela pesmi v. 1081–1086 se protagonist prebudi in zavrže »te sanje«. »čas v teku obrusi« »besedo in misel«. Ta del primerjamo s Ps 22,4-6, kjer psalmist pove, da so bili rešeni tisti, ki so verovali.

Nadalje v. 1087–1096, kjer Zupan pove, da trpljenje zmaguje – leta so naredila svoje, primerjamo s Ps 22,7-9 – verujoči je v posmeh mnogim.

Preobrat predstavljajo v. 1097–1099, kjer Zupan pove, da upanje ostaja vedno prisotno, ta del primerjamo s Ps 22,10-12, kjer Psalmist med drugim pove, da ga Bog varuje od nekdaj.

V v. 1100–1106 se trpljenje vrne in protagonistu pesmi veli naj »zgôri od koprnenja«, ta del primerjamo s Ps 22,13-19, kjer je Psalmistovo trpljenje pripeljano do vrhunca.

Zaključek pesmi *Sive in rjave sanje* v. 1107–1113 pa trpljenje osmisli: pet let je vztrajal in na koncu bo vztrajanje poplačano s svobodo. Ta del pesmi primerjamo s Ps 22,20-32, kjer se na koncu Bog razodene v vsej svoji slavi.

»FENIKS (Ded. A.O)

Ljubi to težo telesa, ptič Feniks,
brez nje ni gorenja,
brez ognja ni očiščenja.

Ljubi hude trenutke, neurja,
grozo brezupnega koprnjenja, 7585
ogenj na dnu vsega gorjá.

Ljubi neskončnost poti po nebu,
svojo slabost in omahovanja,
svojo slo in svoje nestalno srcé.

Ljubi zmote, razpotja in dvome, 7590
ljubi črno muko kesanja
zaradi čistorojene nove željé.

Ljubi nasprotnost vetróv v oblakih,
drobni posmeh vesoljne usode,
zimskega dne neusmiljeni mrak, 7595
ljubi sovražnikov zlobna dejanja,
njih jezo, zavist, spletke in zablode,
brez njih ni velikih, sinjih zmag.

Ljubi svoj konec in smrtno muko,
ljubi predsmrtni drget telesa, 7600
ljubi ogenj, ki te bo v nič razdejál,
ljubi vesoljni obup poslednjega hipa –
iz pekla bodo vstala nova nebesa:
iz temè in pepela se vzdigneš svetál.

XX V MCMLII

ANTONI O

Ad somnia:

Homer: od XIX, 560 o dveh vzetih sanj

Fabius: de sommis?«

Prvi dve vrstici pesmi *Feniks (Ded. A.O)* v. 7581 in v. 7582 primerjamo s Ps 22,1-3, kjer se Psalmist sprašuje, zakaj trpljenje, zakaj ga je Bog zapustil. Zupan na drugi strani pove, da naj ptič Feniks ljubi trpljenje.

Sledeča vrstica v. 7583 pove, da »brez ognja ni očiščenja«, ta del primerjamo s Ps 22,20-32, kjer se Bog razodene v vsej slavi.

Verze v. 7584–7586, kjer Zupan pove, da naj Feniks ljubi »hude trenutke« primerjamo s Ps 22,7-9, kjer Psalmista zasmehujejo, ker se je prepusti Gospodu.

Sledeča vrstica v. 7587 zopet predstavlja preobrat, saj naj Feniks »ljubi neskončnost poti po nebu«, ta del primerjamo s Ps 22,20-32, kjer je predstavljeno Božje kraljestvo.

Dalje v. 7588–7591 povedo, da naj Feniks ljubi tudi bolečino. Te vrstice primerjamo s Ps 22,7-9, kjer je Psalmist globoko ponižan.

Sledeča vrstica v. 7592 pove, da naj bolečino ljubi »zaradi čistorojene nove želje«, to vrstico primerjamo s Ps 22,10-12, kjer Psalmist pove, da ga Bog varuje že od nekdanj.

Vrstice v. 7593–7597, med drugim povedo naj Feniks ljubi tudi svoje sovražnike, te del primerjamo s Ps 22,13-16, kjer Psalmist pove, da ga sovražniki ogrožajo.

Spet sledi pozitiven preobrat: v. 7598 pove, da brez sovražnikov »ni velikih, sinjih zmag«, kar je spet primerljivo s Ps 22,20-32, ki je razodetje Božjega kraljestva.

Vrstice, ki sledijo v. 7599–7602, govorijo o popolnem uničenju Feniksa, te primerjamo s Ps 22,17-19, kjer je tudi Palmist trpinčen do globine.

Pesem *Feniks (Ded. A.O)* zaključita vrstici v. 7603–7604 »iz pekla bodo vstala nova nebesa: / iz teme in pepela se vzdigneš svetál«, ki ju primerjamo s Ps 22,20-32, kjer se razodene Božje kraljestvo.

Kakor je Psalmistovo trpljenje osmišljeno v razodetju Božje slave, tako je Feniksovo trpljenje osmišljeno v njegovem vstajenju.

» PESEM O RANI

Iz srede kipečega življenja

so mi izsekali kos mesa.

V nižinah sveta in življenja

sem našel sledove vseh znanih želj, 9240

v dolinah temè in večnega mraza

sem šel po sledovih pradavnih stopinj,

v prepadih groze, obupa, poraza

sem poiskal kamen vseh bolečin,

nebrušen kristal, bleščeč se v temini, 9245

(ni ga še videlo človeško oko);

drgetajoč sem ga pobral v temini

in ga pokril s počrnelo dlanjo

(spomnil sem se črnca, ki je dragulj izkopal

v rudniku in si z lopato presekal piščal, 9250

dragulj si je v rano, prav v kost zakopal

in mimo straž rešil diamant iz nižav),

v rano, ki se ne bo nikoli zarasla,

sem skril nevideni kamen bolečin.

Tu čaka vstajenja želja neugasla, 9255

da jo mimo straž rešim iz neznanih globin. «

Prvi del pesmi *Pesem o rani* v. 9237–9244, kjer Zupan pove, da so ga iz srede življenja vrgli v trpljenje, kjer je »poiskal kamen vseh bolečin« primerjamo s Ps 22,1-3, kjer Psalmist toži, da ga je zapustil Bog.

Sledijo vrstice v. 9245–9252, kjer piše, da je »nebrušen kristal« pobral, po spominu na črnca, ki je dragulj v rani prenesel »mimo straž«, ki jih primerjamo s Ps 22,4-6, kjer Psalmist piše, da je Bog osvobodil že mnoge v preteklosti.

Sledita vrstici v. 9253–9254, kjer protagonist pesmi pove, da je »v rano, ki se ne bo nikoli zarasla«, »skril neviden kamen bolečin«, ti vrstici primerjamo Ps 22,7-9, kjer piše, da je Psalmist prezir ljudstva, ker se je prepustil Bogu.

Pesem se zaključi z vrsticam v. 9255–9256, ki pove, da v rani »čaka vstajenja želja neugasla«, ki jo bo rešil »mimo straž« »iz neznanih globin«, ti vrstici primerjamo s Ps 22,10-12, kjer Psalmist pove, da ga Bog varuje od nekdaj.

Skrivnost trpljenja, v katerem se rodi upanje, je v tem, da upanje na koncu premaga trpljenje.

» BELI KAMEN

V mrzlem mraku ječe
v noči bolečine 9715
glej minule sreče
višnjeve spomine,
blaženosti čudne
v času glej pred sabo,
vzdigni roke trudne, 9720
zgrabi v sanjsko vabo –
groza te zalije:
prazni up človeka.
Stoj, spet ura bije –
čas ko kri odteka. 9725
Naj skrepenijo
želje v moji rani,
naj okamenijo
misli in možgani.
Naj zazidam v zide
up okameneli, - 9731
kadar ura pride,

Prvi del pesmi *Beli kamen* v. 9714–9731 primerjamo s Ps 22,1-3, kjer Psalmist zavzdihne, da ga je zapustil Bog in ga ne usliši. Zupan pravi, da v ječi vse izgublja. Ko skuša najti rešitev, mu ta spolzi iz rok. Opustil je tudi želje.

Zadnji dve vrstici v. 9732–9733 pa pravita, »da kadar ura pride, / vstane kamen beli« Ko bo čas za to, se bodo vrata ječe odprla, pa primerjamo s Ps 22,20-30, kjer psalm govori o Božjem kraljestvu.

Pesem *Beli kamen* pove, da bo skrivnost trpljenja v ječi poplačana z dnem svobode, v tem je podobna Psalmu 22, kjer je junakovo trpljenje poplačano z objemom v Božjem kraljestvu.

2.2. Ljubezen, ki premaga trpljenje in nakazuje pot k Bogu

Zupan v pesmih opisuje trpljenje, ki ga je deležen v času krivične zaporne kazni. Upanje, ki ga ohranja v vztrajanju je ljubezen do žene Nikolaje, ki bo na koncu izpolnjena. V tem je podoben psalmistu v Ps 22, ki kljub trpljenju, ki ga vedno znova dotolče vztraja v veri v ljubečega Boga. Pot skozi trpljenje je pot do Božjega. To smo pokazali že v poglavju 2.1.2 Trpljenje kot pot ljubezni do drugega. Na tem mestu bomo obravnavali dodatnih pet pesmi, ki govorijo o zmagi ljubezni nad trpljenjem. Ljubezen, ki dopolni trpljenje, je pot k Bogu.

Pesmi, ki jih primerjamo s Ps 22, so navedene v celoti.

»Psalm 22 (21)

Trpljenje in upanje pravičnega

22

1 Zborovodju, po napevu Košuta ob zori. Davidov psalm.

2 Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?

Daleč od moje rešitve so besede mojega vpitja.

3 Moj Bog, kličem podnevi, pa me ne uslišiš,

ponoči, pa ni pomiritve zame.

4 In ti si Sveti,
prestoluješ nad hvalnicami Izraela.
5 Vate so zaupali naši očetje,
zaupali so, in si jih osvobodil.
6 K tebi so klicali, in so bili rešeni,
vate so zaupali, in niso bili osramočeni.

7 Jaz pa sem črv, ne človek,
sramotenje ljudi, prezir ljudstva.
8 Vsi, ki me vidijo, me zasmehujejo,
kremžijo ustnice, zmajujejo z glavo:
9 »Prepuštil se je GOSPODU,
naj ga osvobodi,
naj ga reši, saj ima z njim veselje.«

10 Zares, ti si me potegnil iz telesa,
me varoval na prsih moje matere.
11 K tebi sem bil vržen iz naročja,
od materinega telesa si ti moj Bog.
12 Ne bodi daleč od mene,
saj je stiska blizu,
saj ni nikogar, ki bi pomagal.
13 Obkrožilo me je mnogo juncev,
bašanski biki so me obdali;
14 svoje gobce so razprli proti meni
kakor lev, ki trga in rjove.
15 Razlil sem se kakor voda,
vse moje kosti so se razklenile.
Moje srce je postalo kakor vosek,
raztopilo se je sredi mojega telesa.
16 Suha kakor črepinja je moja sila,

moj jezik se lepi na nebo;
v smrtni prah si me položil.

17 Obkrožili so me psi,
drhal hudobnežev me je obkolila;
prebodli so mi roke in noge.

18 Lahko preštejem vse svoje kosti,
oni gledajo, buljijo vame.

19 Razdeljujejo si moja oblačila
in za mojo suknjo žrebajo.

20 Ti pa, GOSPOD, ne bodi daleč!

Moja moč, hiti mi pomagat!

21 Reši pred mečem mojo dušo,
iz pasje šape, mojo edino;

22 odreši me iz levjega gobca,
izpred bivolskih rogov si me uslišal.

23 Oznanjal bom tvoje ime svojim bratom,
sredi zboru te bom hvalil.

24 Tisti, ki se bojite GOSPODA, hvalite ga,
ves Jakobov zarod, častite ga,
trepetajte pred njim, ves Izraelov rod.

25 Zakaj ni preziral in ni zaničeval
nesreče nesrečnega.

Ni skrival pred njim svojega obličja;
ko je k njemu klical na pomoč, je slišal.

26 Od tebe je moja hvalnica v velikem zboru;
svoje zaobljube bom izpolnil pred tistimi, ki se ga bojijo.

27 Ubogi bodo jedli in se nasitili,
hvalili bodo GOSPODA tisti, ki ga iščejo;
naj vam oživi srce za vedno.

28 Spomnili se bodo in se vrnilo h GOSPODU

vsi konci zemlje;

pred njim bodo padle na kolena

vse družine narodov.

29 Zakaj GOSPODU gre kraljestvo,

vladarju nad narodi.

30 Jedo in padajo na kolena vsi rejeni na zemlji,

pred njim se klanjajo vsi, ki so se pogreznili v prah,

vsak, ki ni mogel ohraniti svoje duše pri življenju.

31 Zarod mu bo služil,

o mojem Gospodu bodo pripovedovali rodu.

32 Prišli bodo in oznanjali ljudstvu, ki bo rojeno, njegovo pravičnost;

da je on to naredil.«

» POT

Tisoč poti sva veselih spoznala,

vsako sva enkrat prešla in nič več,

tisoč nesreč je prežalo na naju,

stokrat se vračala ista je past.

Jame obupa so stale pred nama,

85

zvezde sva videla padati v noč,

cvetje trenutkov požgala je slana,

delo teh rok je požiral požar.

Nisva prenehala upati v srečo,

sončne prikazni so stale v očeh,

90

svojo ljubezen sva z željo hranila,

v sanje utonila in v daljni spomin.

Tema vesoljna je padla na naju,

ko sva nosila vso luč v teh očeh:

bobni, zapojte koračnico staro,
noge so vedele same za pot.«

95

Prva dva verza pesmi *Pot* v. 81–82, kjer Zupan pravi, da sta junaka pesmi spoznala tisoč veselih poti, lahko primerjamo s Ps 22,4-6, kjer se psalmist veseli zaupanja očetov v Boga.

Sledijo verzi v. 83–88, kjer je njuno dvojino »požiral požar«, te vrstice primerjamo s Ps 22,7-8, kjer je psalmist »črv, ne človek«.

V Ps 22,9-12 nadaljuje, da se je prepustil Gospodu, ki mu vedno stoji ob strani, s tem delom primerjamo v. 89–92 pesmi *Pot*, kjer pesnik pove, da junaka pesmi nista nehala upati v srečo svoje ljubezni.

V v. 93 nanju pade »tema vesoljna«, to vrstico primerjamo s Ps 22,13-19, kjer je psalmist ponižan do konca.

Pesem se zaključi z verzi v. 94–96, kjer pesem pove, da luč ljubezni sama vodi naprej. Ti verzi so primerljivi s Ps 22, 20-22, kjer psalmista Božja ljubezen rešuje.

» POKLONILNI SONET

(T. za V.)

Povodenj strašno pošlje višja volja, 2420
razdrt je dom, poplavljen je njiva –
a glej: na dnu nesreče cilj se skriva –
povodenj s plodnostjo nahrani polja.
Mordà je taka tudi stiska tvoja:
od dragih ločena si in pregnana, 2425
utrujena, v sto upih si izdana,
življenjska skrb te gloda brez pokôja.

Zaupajva, da je na dnu spolnitev:

ko bo do dna izpita grenka čaša,

objem bogato plača vso ločitev.

2430

Dotlej naj nama čas ne prizanaša –

čim huje bo, tem slajša bo vrnitev,

svetlâ bo ura tvoja, moja, naša. «

Prva dva verza pesmi *Poklonilni sonet (T. za V.)* v. 2420–2421, kjer Zupan piše o naravni katastrofi, primerjamo s Ps 22,1-3, kjer je psalmista zapustil Bog, kljub temu, da ga kliče.

Sledita vrstici v. 2422 in 2422, kjer iz nesreče, »povodenj s plodnostjo nahrani polja«, ti dve vrstici primerjamo s Ps 22,4-6, kjer psalmist pove, da je Bog uslišal že mnoge.

Sledeče štiri vrstice pesmi *Poklonilni sonet (T. za V.)* v. 2424–2427, povedo, o stiski junakinje, ki je »od dragih ločena« »in pregnana«. Te vrstice primerjamo s Ps 22,7-8, kjer je psalmist »črv, ne človek«.

Sledeče tri vrstice v. 2428–2430, kjer oba junaka pesmi upata, »da je na dnu spolnitev«, ki »bogato plača vso ločitev«, primerjamo s Ps 22,9-12, kjer psalmist ve, da ga Bog varuje od nekdej.

Sledita vrstici v. 2431 in prvi stavek v. 2432, kjer junak pove, da naj jima »čas ne prizanaša«. Ti dve vrstici primerjamo s Ps 22,13-19, kjer je psalmist trpinčen do zadnjega.

Drugi stavek vrstice v. 2432 in zadnja vrstica pesmi v. 2433 povesta, da bo njihovo ponovno združenje nekaj sladkega, ti vrstici primerjamo s Ps 22,20-22, kjer Bog trpečega nežno objame.

» KOVANJE

Ali bom še kedaj vesla rumena
v vódo zeleno in modro pogrezal? 3130
Ali bom še kedaj plaval prek reke,
z dolgimi sunki valove rezal?
Ali bom še po snežiščih bleščečih
naglo drsèl na smučéh žvižgajočih?
Ali bom še kedaj v sedlu visokem 3135
konja podil preko travnikov vročih?
Vsak dan zastave življenja razvijam,
vsak dan nad dvomom in smrtjo zmagujem.
Ali izdaš me, telo razboljeno?
Ali te v jeklo trdó prekujem? 3140
Vendar tu v sredi ostani netrdno,
tu bolečina naj vsak dan mehčá te:
tu sem poljubi me ljubica daljna
nekega dne, neke ure bogate. «

Prvi del pesmi *Kovanje* v. 3129–3136, govori o protagonistovem trpljenju, ker se je njegovo življenje obrnilo na slabše. Sprašuje se, ali bo še kdaj tako, kot je bilo nekoč. Ta del pesmi primerjamo s Ps 22,7-9, kjer je psalmistovo trpljenje v ponižanju, ki ga doživlja.

Sledeči dve vrstici v. 3137 in 3138, kjer junak pesmi pove, da zmaguje »nad dvomom in smrtjo«, primerjamo s Ps 22,10-12, kjer psalmist ve, da je Bog blizu.

Sledi vrstica v. 3139, kjer se junak pesmi vpraša »Ali izdaš me, telo razboljeno?«, ta del primerjamo s Ps 22,17-19, kjer je psalmist trpinčen do konca.

Zadnjih pet vrstic pesmi *Kovanje* v. 3140–3144, kjer protagonist pove, da ostane čuteč za bolečino, ki se bo dopolnila v ljubezni. Ta del primerjamo s Ps 22,20-22, kjer psalmista reši Božja ljubezen.

» ZAKLETEV NIKOLAJI

Zaklinjam se ti
skozi pušče brez glása, 9300
skozi gorovje mraka,
skozi predore blodnjaka,
da se ti vrnem za časa.

Zaklinjam se ti
na vse zarje in zore, 9305
ki sem jih gledal iz ječe,
na vse muke in more,
ki glodajo srce hrepeneče.

Zaklinjam se ti
na vse sončne trake, 9310
ki so padli na lino,
na vse bele oblake,
ki so šli čez ozko sinjinjo.

zaklinjam se ti
na vse kaplje deževne, 9315
ki so tepkale ob zidovje,
na nočne dvome in upe dnevne,
na željo, ki mi sežiga drobovje.

saj vem, da me čakaš, 9320
tiha, pokončna,
pred razdejanim domom
z upom in dvomom,
vsa leta neskončna! «

Pesem *Zakletev Nikolaji* lahko v celoti primerjamo s Ps 22,7-12. Zupan se na eni strani zaklinja svoji ženi Nikolaji. Med drugim jo kliče iz globine ječe in ji obljublja vrnitev. Zaklinja se ji na kaplje, ki so tekle po stenah zapora in ve, da bosta na koncu združena. Na drugi strani psalmist v Ps 22,7-12, skusi prezir, ker se je prepustil Bogu, vendar ve, da je Bog tisti, ki ga usliši.

» POLNOČNA PESEM (ZA NIKO)
(Na napev angl. waltz "Kad kažeš rijeć")

Poljubljam te 9460
v pesmi tej polnočni,
v sanjah gledam tvoj obraz
skozi vesoljne temine
in skozi čas, ki mine.

Polnoči
bo odbilo kmalu,
vstane v novi zarji dan,
raj nesmrtnih sanj, -
v pesmi bo obraz tvoj
večno jasen ko nocoj. 9470

(Hip) Na vrtu za visokim zidom sem legel v
redko seno v travi. Sonce, mravlje, črnordeč žužek,
sinjina v očeh, navpično uprtih. Po petih letih.
Ko sem vstal in moral oditi, se mi je vsilila melodija
iz filma "Zakaj sva se srečala.." « 9475

Pesem *Polnočna pesem (za Niko)* je hvalnica ljubezni do žene.

Prvo kitico v. 9460–9464, kjer opeva Zupan opeva ženin obraz v sanjah, primerjamo s Ps 22,20-22, kjer psalmist pove, da naj bo Bog blizu.

Naslednjo kitico v. 9465–9470, kjer bo njen obraz večno ovekovečen v pesmi, pa primerjamo s Ps 22,23-25, kjer bo psalmist oznanjal ime Gospoda.

Pesem se zaključi s kitico, ki deluje kot nekakšen dodatek, v njem Zupan pove, da trpi, ker jo je srečal in bo spet odšla. Je pa globoko v njem vedenje, da se vrne in bosta na koncu združena v ljubezni, ki premaga trpljenje.

ZAKLJUČEK

Pri sistematičnem branju *Pesmi iz zapora (1948–1954)* se je pri mnogih pesmih pokazala struktura podobna Ps 22 – Trpljenje in upanje pravičnega. Iz tega dejstva lahko sklepamo na implicitno iskanje Boga v zaporniški poeziji Vitomila Zupana, ki je po krivem prestajal zaporno kazen in bil deležen trpljenja v stalinističnem zaporu. V tem je podoben psalmistu v Ps 22, ki je kljub zaupanju v Boga deležen trpljenja. Odločili smo se, da v diplomski nalogi prikažemo pesmi, ki ustrezajo tej temeljni strukturi naravnosti številnih Zupanovih pesmi.

Ker je število pesmi v celotnem zaporniškem opusu preveliko, smo se odločili, da opravimo primerjavo med Ps 22 in pesmimi iz *Četrte knjige Pesmi iz zapora (1948–1954)*.

Primerjavo smo izvedli na treh nivojih iskanja Boga skozi trpljenje in sicer skozi vidik trpljenja kot očiščenja in moči, trpljenja kot poti ljubezni do drugega ter trpljenja kot skrivnosti. V sklepnem delu osrednjega dela diplomske naloge pa smo opisali ljubezen, ki premaga trpljenje in nakazuje pot k Bogu.

Skozi analizo se je pokazalo veliko sovpadanje med izbranimi *Pesmimi iz zapora* in Ps 22, zato lahko zaključimo, da je Vitomil Zupan poleg opisovanj eksistencialnih stisk in hrepenenj v zaporniški poeziji tudi implicitno iskal Boga.

S pomočjo vsebinske analize pesmi smo prikazali, kako je bilo trpljenje v zaporu, ki ga je bil deležen Vitomil Zupan, po eni strani možnost očiščenja in porajanja vedno večje moči duha, ki je osmišljal zaporno kazen. V tem je Zupan podoben psalmistu, katerega vera se skozi trpljenje vedno bolj očiščuje. Po drugi strani pa Zupan svojo zaporno kazen osmišlja skozi čakanje na objem svoje ljube, tukaj je primerjava s psalmistom še bolj očitna, saj tudi psalmist pričakuje objem dobrega in odpuščajočega Boga. Psalmista varuje njegov ljubeči Bog. Vedeti je treba, da je celotni Zupanov opus *Pesmi iz zapora* posvečen prav ženi Nikolaji. In ravno v ljubezni se Bog najlepše razodene

Kljub temu pa se pesnik vedno znova sprašuje po skrivnostnem smislu trpljenja, ki ga prestaja po krivem. Zato si zaporno kazen med drugim osmišlja skozi pisanje.

Središče psalmistovega osmišljanja je Bog kot Ljubezen. V srži vsega Zupanovega upanja pa je misel na uslišano ljubezen do žene, ki se bo v polnosti razodela po koncu zaporne kazni. Zato lahko znova poudarimo vzporednico ljubezni, ki vlada med Bogom in psalmistom in ki se v polnosti razodene v sklepnih delih Ps 22 ter z iskanjem in upanjem na ljubezen pri pesniku Zupanu.

V prid naše teze govorijo tudi drugi viri. Po eni strani je gospa Ifigenija Simonović, ki je uredila zaporniško poezijo Vitomila Zupana in ga tudi osebno poznala, v pogovoru dejala¹, da Vitomil Zupan najgloblje misli izraža prav v poeziji in da mu je najvišja izpolnitev trpljenja ravno ljubezen. Njegovo hrepenenje po absolutni ljubezni pa je hkrati hrepenenje po Bogu, čeprav ga največkrat izrecno po imenu ne omenja. V prid tej tezi govori tudi avtoportret Vitomila Zupana, ki je nastal v času prestajanja zaporne kazni, v katerem se Vitomil Zupan sam naslika kot trpečega Kristusa. Podobno kot Kristus, je tudi on trpel o krivici. Trpljenje je bilo osrednja tema, ne samo njegove poezije, ampak tudi celotne umetniške ustvarjalnosti. Zato je tudi za svoje filme izbral glasbo, ki je ustrezala dogodkom na Golgoti. To so razumeli tudi njegovi otroci, ki so takšno glasbo izbrali za njegov pogreb. O tem govori tudi *Literarni atlas*: »Med pogrebom so predvajali zaželeno filmsko skladbo, kar je na nekatere navzoče delovalo srhljivo« (Dolgan 2014, 245).

Iz vsega povedanega lahko utemeljeno sklepamo, da v zaporniški poeziji Vitomila Zupana obstaja vsaj implicitno iskanje Boga.

---

¹ Pogovor z gospo Ifigenijo Simonović, Ljubljana, 5. 6. 2017.

POVZETEK

Diplomska naloga predstavlja primerjavo *Pesmi iz zapora (1948–1954)* Vitomila Zupana in Psalm 22, s čimer smo pokazali na implicitno iskanje Boga pri Vitomilu Zupanu. *Pesmi iz zapora (1948–1954)* so tekst obsegajoč okoli 61.000 verzov, razdeljenih na 25 zaključenih pesniških zbirk. Nastajal je med leti 1948 in 1954, ko je avtor prestajal zaporno kazen v stalinističnih zaporih. Rokopisi so v knjižni obliki izšli leta 2006. Zaradi prevelikega števila pesmi, ki jih je moč primerjati s Psalmom 22, smo se omejili na analizo izbranih pesmi iz *Četrte knjige Pesmi iz zapora (1948–1954)*. Primerjavo smo izvedli na treh nivojih iskanja Boga: iskanje Boga skozi trpljenje in sicer skozi vidik trpljenja kot očiščenja in moči, trpljenja kot poti ljubezni do drugega ter trpljenja kot skrivnosti. V sklepnem delu osrednjega dela diplomske naloge pa smo opisali ljubezen, ki premaga trpljenje in nakazuje pot k Bogu. Po izjavi Ifigenije Simonović: »Vitomil Zupan je bil v svojem srcu zelo iskren in iščoč človek. V bistvu je imel religiozno dušo, vendar tega v življenju ni kazal« (Simonović 2017). Mi pa smo izhajali iz dejstva, da je Zupan svoje trpljenje, ki je bilo posledica nepravične zaporne kazni osmišljal skozi pisanje poezije in se s tem približeval Bogu na nek njemu lasten, impliciten način. Skozi analizo se je pokazalo veliko sovpadanje med izbranimi pesmimi iz zapora in Ps 22, zato lahko zaključimo, da je Vitomil Zupan med drugim v zaporniški poeziji implicitno iskal Boga.

Ključne besede: Vitomil Zupan, bogoiskateljstvo, *Pesmi iz zapora (1948–1954)*, Psalm 22, trpljenje, ljubezen

SUMMARY

In our thesis, we compared *Pesmi iz zapora (1948-1954) (The Poems from Prison (1948-1954))* by Vitomil Zupan and Psalm 22 with the intention of proving Vitomil Zupan's implicit seeking of God. *Pesmi iz zapora (1948-1954)* is a literary work consisting of approximately 61,000 verses divided into 25 complete collections of poems. They were being written in the period from 1948 to 1954 during the author's imprisonment in communist prisons. Manuscripts were published in the form of a book in 2006. As there are too many poems that can be compared to Psalm 22, we singled out certain poems from *Četrte knjige Pesmi iz zapora (1948-1954) (The Fourth Book of Poems from Prison (1948-1954))* for the analysis. The comparison was made on the following three levels of seeking God: Seeking God through suffering, namely suffering in the meaning of purification and strength, suffering as a path to love another human being and suffering as mystique. In the concluding part of the thesis's main body we described love that overcame suffering and implied the way to God. Our conviction is based on the fact that Zupan tried to make sense of his suffering – which was the consequence of his unjust prison sentence – through writing poetry, and thus was approaching God in his own, implicit way. The analysis revealed a great deal of coincidence between the selected poems from prison and Psalm 22. Therefore, a conclusion can be drawn that Vitomil Zupan was seeking God in an implicit way in his prison poetry, among other things.

Key Words: Vitomil Zupan, seeking God, *Pesmi iz zapora (1948-1954) (The Poems from Prison (1948-1954))*, Psalm 22, suffering, love

REFERENCE

Sveto pismo Stare in Nove zaveze: SSP. 1997. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.

Dolgan, Marjan. 2014. Vitomil Zupan. V: *Literarni atlas Ljubljane*. 239–246. Ljubljana: SAZU.

Komelj, Milček. 2014. Pisateljeva slikarska nadarjenost. V: *Vitomil Zupan: važno je priti na grič: življenje in delo Vitomila Zupana (1914–1987)*, ur. Ifigenija Simonović, 288–290. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Morato, Neja. 2008. *Poezija izza rešetak : Pesmi iz zapora Vitomila Zupana : diplomsko delo / Neja Morato*. Ljubljana: FF.

Poniž, Denis. 1993. Mene je zajelo celotno področje besede. V: *Vitomil Zupan*, ur. Janko Kos, 76–86. Ljubljana: Nova Revija, Interpretacije.

Puhar, Alenka. 2014. »Kriminalna kariera« Vitomila Zupana. V: *Vitomil Zupan: važno je priti na grič: življenje in delo Vitomila Zupana (1914–1987)*, ur. Ifigenija Simonović, 235–257. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Simonović, Ifigenija. 2014. Duh po človeku. V: *Vitomil Zupan: važno je priti na grič: življenje in delo Vitomila Zupana (1914–1987)*, ur. Ifigenija Simonović, 6–115. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Šmarčan, Jan. 2017. Pogovor z gospo Ifigenijo Simonović. 5. junij. Osebni arhiv Jana Šmarčana.

Wikipedia. 2017. Vitomil Zupan. 11. marca.

https://sl.wikipedia.org/wiki/Vitomil_Zupan (pridobljeno 3. aprila 2017).

Zupan, Vitomil. 1980–1991. V: *Slovenski biografski leksikon, četrta knjiga*, ur. Gspan, Alfonz, 880–884. Ljubljana: SAZU.

Zupan, Vitomil. 2006. *Pesmi iz zapora: (1948–1954)*. Ljubljana: DesigNovak.